

Revitalization of the Worn-Out Textures of Shush City's Urban Area with a Future-Oriented Approach

Abdolnabi Sharifi¹, Sadegh Allahyari^{*2}

1.Assistant Professor of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

2.Assistant Professor of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Research Paper

Article history:

Received: 2025/07/17

Accepted: 2025/09/16

Published online: 2025/11/16

Keywords: Revitalization,
Worn-out Textures, Shush City,
Future-oriented Approach

Abstract

This study aims to rehabilitate the degraded urban fabric of Shush city through a futures-oriented approach. Employing a descriptive-analytical framework, data were collected from 25 organizational and academic experts and 55 residents via a structured questionnaire. Environmental scanning and the Delphi technique were used to identify variables and indicators. Data analysis, conducted in MICMAC and via a cross-impact matrix, identified five main indicators and 24 sub-indicators as the principal evaluative elements. The index analysis and variable distribution suggest systemic stability of Shush's degraded fabric, with influential variables exhibiting sustained effects on others. The findings support a comprehensive approach that integrates multidimensional futures thinking, participatory governance, and the application of modern technologies to enhance the revitalization of Shush's degraded urban areas.

Citation: : Sharifi,A., Allahyari, S., (2025).Revitalization of the Worn-Out Textures of Shush City's Urban Area with a Future-Oriented Approach , Journal of Future Cities vision, 6(23), 77-93.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

Extended Abstract

Introduction

Worn-out urban textures are regarded as vulnerable and unsafe points, presenting a serious challenge to sustainable urban development. These areas, due to physical deterioration, infrastructure inefficiencies, lack of services, and declining quality of life, have lost their attractiveness for residence and economic and social activities. They often face issues such as poverty, crime, social deviations, and weaknesses in the urban structure. Among these strategies, the urban revitalization approach has gained attention as a comprehensive and multi-dimensional strategy for restoring worn-out textures. However, the implementation of these projects faces several challenges, including overlooking technological changes, neglecting future city developments, weak stakeholder participation, and disregard for climate change and cultural identity. Futures studies, by utilizing scientific and analytical methods, enable the identification of future trends, challenges, and opportunities, and can assist in strategic decision-making in urban development. This approach can be particularly valuable in the revitalization of worn-out textures in Shush city. This research aims to explore how to revitalize the worn-out textures of Shush city using a futures studies approach. The main goal is to provide comprehensive and sustainable solutions for the regeneration of these textures, considering the future needs of the city and its residents.

Methodology

This research is categorized as applied research. In terms of its nature and data type, a qualitative approach predominates; from a temporal perspective, it is considered a future-oriented study. The statistical population of the study consisted of two groups: the first group included 25 university professors, researchers, and experts with academic experience in urban revitalization, futures studies, and officials from organizations related to urban management and tourism in Shush city, as well as spatial planning. The

second group comprised 55 residents of the worn-out urban areas of Shush, who have lived in these areas for more than five years. The sampling was purposive, and experts were selected to participate in the analysis process. The Delphi method was used to refine and reach consensus on the indicators. Subsequently, the obtained data were analyzed using MICMAC software.

Results and Discussion

By analyzing the second-round questionnaires and monitoring the variables, five main indicators and 24 sub-indicators were identified across social (social participation, social identity and cohesion, quality of life, social justice, social capital), physical (structural resilience, spatial organization, technical infrastructure, environmental quality, design and architecture), economic (investment and economic development, employment and income, added economic value, costs and financial resources, local economic development), environmental (environmental pollution, green and ecological spaces, energy management, waste management and recycling, environmental sustainability), and cultural (cultural identity and heritage, social and cultural capital, local customs and traditions, collective memories and sense of place) variables. These variables were considered as the initial variables for the analysis and were selected for the revitalization of worn-out textures in Shush city with a futures studies approach.

Conclusion

The analysis of the research results indicates that the key strategic factors in Zone One play a vital role in the revitalization process of the worn-out textures in Shush city, significantly influencing the success or failure of these projects. These factors, categorized into five dimensions—social, physical, economic, environmental, and cultural—demonstrate that each dimension has a specific and considerable impact on improving conditions and ensuring the city's

sustainability. In the social dimension, indicators such as "social identity and cohesion," "social justice," and "social capital" emphasize the importance of strengthening social relationships, mutual trust, and equality. These factors not only increase citizen participation but also help reduce social damages and foster cooperation and solidarity in revitalization projects. In the physical dimension, indicators like "structural resilience," "spatial organization," "technical infrastructure," "environmental quality," and "design and architecture" highlight the importance of creating a safe, beautiful, and efficient environment for residents. Improving these indicators leads to enhanced security, better quality of life, and attraction of domestic and foreign investments. The economic dimension also plays a fundamental role in the revitalization process, where "investment and economic development" and "employment and income" serve as both prerequisites and long-term outcomes. Economic development not only stabilizes project finances but also creates job opportunities and sustainable prosperity for

residents. In the environmental dimension, indicators such as "environmental pollution," "green and ecological spaces," "energy management," and "environmental sustainability" emphasize the need for developing a green and sustainable city. Reducing pollution, increasing green spaces, and optimizing energy use are key factors for maintaining ecological balance and creating an eco-friendly urban environment. Finally, the cultural dimension, with indicators like "cultural identity and heritage" and "social and cultural capital," underscores the importance of preserving cultural heritage and strengthening local identity. These factors foster a sense of belonging, pride, and social cohesion among residents and play a crucial role in the success of revitalization programs. Overall, these findings suggest that paying equal attention to all these dimensions and indicators is essential for the successful and sustainable revitalization of the worn-out textures in Shush city.

باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش با رویکرد آینده پژوهی

عبدالنبی شریفی: استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

صادق الهیاری: استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۵

چکیده

هدف این تحقیق، باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش با رویکرد آینده پژوهی می باشد، این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن توصیفی - تحلیلی می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دو گروه از خبرگان سازمانی و دانشگاهی و مردم ساکن نواحی بافت فرسوده شهری شوش بوده است که به صورت نمونه گیری هدفمند، ۲۵ نفر از خبرگان واجد شرایط و ۵۵ نفر از ساکنین این مناطق انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه می باشد و از تکنیک پویش محیطی و دلفی برای شناسایی متغیرها و شاخص ها استفاده شده است. داده های بدست آمده از طریق نرم افزار MICMAC و ماتریس تحلیل اثر متقاطع تجزیه و تحلیل شدند. ۵ شاخص که شامل عواملی است که هم تأثیرگذاری بالایی بر فرآیند بازآفرینی دارند و هم از تأثیرپذیری بالایی برخوردارند و ۲۴ مولفه (زیر شاخص) به عنوان شاخص های اصلی مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج تحلیل شاخص ها و نحوه پراکنش متغیرها حاکی از پایداری سیستم بافت فرسوده شهر شوش می باشد و نشان دهنده ثبات متغیرهای تأثیر گذار و تداوم تأثیر بر سایر متغیرها می باشد. همچنین نتایج نشان داد که رویکردی جامع، با در نظر گرفتن ابعاد مختلف و تأکید بر آینده پژوهی، مشارکت مردمی، و بهره گیری از فناوری های نوین، می تواند به موفقیت بازآفرینی بافت های فرسوده شهر شوش کمک کند.

واژگان کلیدی: باز آفرینی، بافت های فرسوده، شهر شوش، رویکرد آینده پژوهی

مقدمه

بافت‌های فرسوده شهری به‌عنوان نقاطی آسیب‌پذیر و ناامن، چالشی جدی برای توسعه پایدار شهرها محسوب می‌شوند. این مناطق که به‌دلیل فرسودگی کالبدی، ناکارآمدی زیرساخت‌ها، کمبود خدمات و کاهش کیفیت زندگی، جذابیت خود را برای سکونت و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی از دست داده‌اند، اغلب با مشکلاتی مانند فقر، جرم، ناهنجاری‌های اجتماعی و ضعف در ساختار شهری مواجه‌اند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۴). با توجه به گسترش بی‌رویه شهرها، فشارهای زیست‌محیطی ناشی از ساخت‌وسازهای غیر اصولی، و محدودیت منابع، نیاز به اتخاذ رویکردی نوآورانه، جامع و آینده‌نگر برای احیای این بافت‌ها بیش از پیش احساس می‌شود (رابرتس^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). در این میان، رویکرد بازآفرینی شهری به‌عنوان یک استراتژی جامع و چندبعدی برای احیای بافت‌های فرسوده، مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفته است. با این حال، اجرای این پروژه‌ها با چالش‌هایی مانند نادیده گرفتن تغییرات فناورانه، عدم توجه به آینده شهرها، ضعف در مشارکت ذی‌نفعان، و بی‌توجهی به تغییرات اقلیمی و هویت فرهنگی روبروست (کارتز^۲ و همکاران، ۲۰۱۵). یکی از راهکارهای مؤثر برای غلبه بر این چالش‌ها، بهره‌گیری از رویکرد آینده‌پژوهی در فرآیند بازآفرینی شهری است. آینده‌پژوهی با استفاده از روش‌های علمی و تحلیلی، امکان شناسایی روندها، چالش‌ها و فرصت‌های بلندمدت را فراهم کرده و بستر مناسبی برای طراحی سیاست‌ها و پروژه‌های پایدار فراهم می‌کند (دافرا^۳، ۲۰۱۱). این رویکرد می‌تواند با تلفیق تخصص‌های بین‌رشته‌ای، نقشه راهی دقیق و استراتژیک برای احیای بافت‌های شهری فراهم آورد. (واحدی یگانه و علوی، ۱۴۰۳: ۱۴۱).

شهر شوش، با قدمتی بیش از ۶۰۰۰ سال، یکی از کهن‌ترین شهرهای جهان با میراثی غنی و تاریخی است که در حال حاضر با چالش‌های جدی در زمینه بافت‌های فرسوده روبروست. بافت‌های تاریخی و فرسوده این شهر، به‌دلیل مشکلات کالبدی، اجتماعی و اقتصادی، نیازمند بازآفرینی اصولی و آینده‌نگرانه هستند. اجرای طرح‌های بازآفرینی در این شهر، علاوه بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای جایگاه گردشگری فرهنگی شوش نیز باشد (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۷). این پژوهش به دنبال بررسی چگونگی بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر شوش با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی است. هدف اصلی، ارائه راهکارهایی جامع و پایدار برای احیای این بافت‌ها با در نظر گرفتن نیازهای آینده شهر و ساکنان آن است.

بنابراین می‌توان مهم‌ترین ضرورت این پژوهش را نجات بخشی ساختار محلات تاریخی شهر شوش از فرسودگی کالبدی از یک سو و بازسازی اصالت معنوی تاریخی اینگونه محلات از سوی دیگر دانست. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر شوش با رویکرد آینده‌پژوهی، در پی آن است که راهکارهایی علمی، جامع و عملی برای احیای پایدار این مناطق ارائه دهد، به‌گونه‌ای که نیازهای آینده شهر و ساکنان آن نیز مدنظر قرار گیرد.

مبانی نظری

نظریه‌ها و رویکردها

توسعه و گسترش سریع شهرنشینی در دهه‌های اخیر تأثیرات چشمگیری بر بافت‌های قدیمی و تاریخی شهرها گذاشته است. هسته قدیمی و تاریخی شهرها با توجه به مهاجرت و اسکان جمعیت بسیار زیادی دچار تغییر شکل شده که این امر موجب تخریب و فرسودگی بافت‌های مذکور شده است (شفاعتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۴). افزون بر این، مشکلات کالبدی بافت‌های قدیمی و کمبود خدمات و تأسیسات زیربنایی و تسهیلات شهری باعث شده است که این بافت‌ها نتوانند پاسخگوی نیازهای امروزه زندگی شهروندان باشند (رسولی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۲). اصطلاح بازآفرینی و

¹ Roberts² Carter³ Daffara

نوسازی شهری به همراه تعدادی دیگر از عبارتهایی چون احیاء شهری، نوسازی، توسعه شهری، نوسازی، رنسانس شهری توسط؛ دولت و دانشگاهها استفاده شد (Sun, 2015: 105) و به عنوان ابزاری برای مدیریت تحول شهری تکامل یافته است (Hussein, 2015:2) بازآفرینی معادل واژه Regenerate از ریشه Regeneration به معنای احیاء کردن جان دوباره بخشیدن، احیاء شدن و از نو رشد کردن گرفته شده است (پورقربان و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۴) که برای اولین بار در نیمه اول قرن چهاردهم میلادی به کار برده شده است و در ابتدا چیزی مستقل از نوسازی شهری نبود و با دیدی صرفاً کالبدی آغاز شد. (آقایی زاده و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴۶).

اما از آنجاکه فرسودگی شهر صرفاً کالبدی نیست (قانع و همکاران، ۱۳۹۹: ۳) و دارای جنبه های گوناگون اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی-زیستی نیز است. (Kotze & de Vries, 2019:59) رویکردهای مواجهه با بافتهای فرسوده و ارائه راه حلها را نیز متفاوت کرده است (رسولی و همکاران، ۱۴۰۲: ۶۳) بر همین اساس از سال 1980 و اوایل 1990 بازآفرینی علاوه بر بخش کالبدی در کنار ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی نیز توجه شد (Kara & Iranmanesh, 2022:15) بنابراین در یک جمع بندی چنین می توان اذعان داشت که بازآفرینی به عنوان یک پراکسیس یا تجربه شهری به معنی پاسخگویی به زمان در قالب نظم دهی کالبدی و بازتولید فرمهای اجتماعی-اقتصادی مثبت و پویا است؛ که در آن مردم عرصه زندگی عموم خود را خلق می کنند یا از نو می سازند و برنامه های بازآفرینی اجتماع محور را یکپارچه و از پایین به بالا به صورتی که همه افراد ذینفع را شامل شود، بسط و توسعه می دهد. در این چارچوب امکان ارائه و توسعه راه حلهای بلندمدت و پایدار را افزایش می دهد و کنسرسیوم هایی از همه گروه های ذینفع تشکیل می دهد تا باعث بهبود همه جانبه وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی محل شود و ضمن تلاش جهت استفاده بهینه از امکانات بالقوه درونشهری، برای احیای بافت قدیم و بازگرداندن حیات اجتماعی و رونق اقتصادی اولویت قائل شود. (قادری و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۳). در بعضی مواقع، بازآفرینی شهری به عنوان یک دیدگاه و رویکردی که منجر به حل مشکلات شهر می شود تعریف می گردد که به دنبال بهبود وضعیت اقتصادی، فیزیکی، اجتماعی و زیست محیطی یک ناحیه است. (زیویار و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶) به طور کلی، در بازآفرینی شهری سازمان فضایی جدیدی منطبق با شرایط جدید با ویژگی های نو خلق می شود (شماعی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۰). بروز مسائل و مشکلاتی از جمله: رشد فزاینده جمعیت، کمبود عرضه مسکن و قیمت نامناسب آن، کاهش منابع، وجود بحرانهای زیست محیطی و کمبود زیرساخت، تأسیسات و تجهیزات شهری به ویژه کمبود زیرساخت برای حمل و نقل، به بازآفرینی شهری به عنوان یک سیاست مهم شهری توجه شد (Ruming, 2018: 1) در درجه اول سیاست بازآفرینی شهری با پویا مندی های نهادی و سازمانی در مدیریت تغییر شهر سر و کار دارد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۵۲). علیرغم اهمیت بافته های فرسوده، از نظر اجتماعی، اقتصادی، طبیعی، مدیریتی، شهرسازی نوین، و غیره دارای آسیب پذیری زیادی هستند و بی توجهی به حفاظت از میراث تاریخی و فرهنگی منجر به خسارات قابل توجهی خواهد شد (Dixon & Tewdwr Jones, 2021:4). مدیریت بافتهای فرسوده یک شیوه و روش برای حل مشکلات فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی به طور همزمان در مناطق آسیب دیده می باشد. استراتژی هایی که برای مدیریت توسعه این بافتها لازم است، باید به مراکز باارزش تاریخی با داراییهای ارزشمند میراث فرهنگی کمک کند و نیز منجر به تقویت مراکز تاریخی شهر شود و اطمینان حاصل شود که اقدامات به صورت انعطاف پذیر و تدریجی در آینده انجام خواهد شد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۹۹). بروز مسئله در بافتهای فرسوده می تواند به دلایل مختلفی از جمله قدمت بافت، ناکارآمدی بافت در ارائه تسهیلات و خدمات شهری مناسب، و یا کمبود طرحهای توسعه شهری باشد. ویژگیهای عمومی محدوده فرهنگی تاریخی شهری عبارت هستند از: عمر بناها، دانه بندی و تعداد طبقه ها، نوع مصالح، وضعیت دسترسیها، وضعیت خدمات و زیرساختهای شهری و شاخصهای کیفی (Chu, et al, 2020) اکثر ساختمانهای موجود در اینگونه مناطق قدیمی بوده و یا استانداردهای فنی در ساخت و ساز آنها رعایت نشده است. بناهای موجود در این گونه مناطق، اغلب ریزدانه بوده و در یک یا دوطبقه ساخته شده اند. مصالح به کاررفته در اینگونه بناها، بیشتر از انواع خشتی، ترکیب خشت و آجر و چوب یا آجر و آهن هستند که اتصالات افقی و عمودی در آنها رعایت نشده است و زیرسازی مناسب در این بناها وجود ندارد. از طرف دیگر، به دلیل پایین بودن میزان مقاومت واحدهای

فرسوده در برابر رخدادهای طبیعی، حتی برخی واحدها با بارشی ناچیز فرو می ریزند که به میزان چشمگیری سطح امنیت روانی ساکنان را تحت تأثیر قرار می دهند. بافتهای فرسوده به دلیل اینکه بدون طرح قبلی ایجاد شده اند، معمولاً ساختاری نامنظم دارند و وضعیت دسترسیهای آنها به صورت پیاده است و اکثراً بن بست یا باعرض کمتر از ۶ متر هستند بافتهای فرسوده شهری از نظر زیرساختی و برخورداری از خدمات، و فضاهای سبز و عمومی، دچار کمبودهای جدی هستند و از نداشتن برخی خدمات آموزشی، فرهنگی، و شهری به لحاظ کمی و کیفی رنج می برند. در محدوده بافتهای فرسوده، به ندرت وجود مراکز فرهنگی و عمومی مانند فرهنگسراها، کتابخانه های عمومی، مهدکودکها، مراکز بهداشتی - درمانی، امداد و نجات و مانند اینها به چشم می خورد (Kim et al, 2020). "آینده پژوهی"، "آینده اندیشی"، "آینده قلمرو"، "پیشبینی"، "آینده نگاری" و "آینده شناسی" از مفاهیمی است که در دهه های اخیر بیشتر به کار رفته که همه این واژگان برآمده از تئوریه‌ها و پیش فرضهای بسیاری هستند (پورقربان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۹). شاید بتوان آینده پژوهی را نام مادر این اصطلاحات دانست. در تعریفی که توسط گویگان ارائه شده است و به عنوان دقیق ترین تعریف آینده نگاری شناخته می شود: آینده نگاری فرایندی سیستماتیک، مشارکتی و گردآورنده ی ادراکات در خصوص آینده است که معمولاً چشم اندازی میان مدت تا بلندمدت را با هدف اتخاذ تصمیمات روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می سازد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۳). واقعیت این است که نبود آینده نگری در نظام توسعه شهری، از عوامل عمده ضعف نظام برنامه ریزی شهری به حساب می آید. روش های شناخت و ساخت آینده شهرها و مخصوصاً نیازمندیهای بافتهای تاریخی شهرها در گرو کنش با پدیده های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی مدیریت، طبیعی و زیرساختی و سپس طی مسیر برنامه ریزی است (پور قربان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۹) سطح تحلیل در بافت تاریخی شهرها به مثابه کنش چندجانبه، یکی از مهم ترین مولفه های آینده نگری است که باید در چهارچوب برنامه های مدیریت بافتهای با ارزش شهر نمود یابد. (Dixon & Tewdwr-Jones, 2021: 4) در این بین آینده پژوهی به عنوان یک حوزه دانشی نوین، از اصول و مبانی خاصی برخوردار است که تمامی روشها، رویکردها و مکاتب متناسب با این اصول شکل گرفته اند. (الهیاری و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۰). نظریه ها و روشهایی وجود دارند که آینده پژوهان در سالهای اخیر گسترش داده و مورد استفاده قرار داده اند، برخی از تئوریه‌ها نیز از جمله نظریه معنابخشی، نظریه ترکیبی و ساختارگرایی اجتماعی در روش شناسیهای آینده پژوهی درگیر هستند (Ruming, 2018: 27) دیدگاه آینده پژوهی شامل احتمال نگرش به آینده در سطوح مختلف به منظور درک بهتر تغییرات بین انسان، جامعه و محیط آنهاست. با این حال، یکی از دلایل استفاده روزافزون از آینده پژوهی مداومت تغییر زمان است (موحد و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۵).

مروری بر پیشینه پژوهش‌ها

ضرورت استفاده از رویکرد آینده پژوهی در بازآفرینی بافتهای فرسوده در پژوهش های زیادی تأکید شده است. برای نمونه، رجبی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان شناسایی پیشرانهای کلیدی مؤثر بر بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد آینده پژوهی، پرداختند. نتایج پژوهش ایشان نشان می دهند که از ۴۰ شاخص موردبررسی، ۱۰ شاخص شامل سرمایه گذاری دولتی و تزریق اعتبارات پروژه ها، قوانین و ضوابط شهری، جلب مشارکت شهروندان، طرحهای توسعه شهری، قیمت زمین و مسکن، مدیریت واحد شهری، نظارت و بازرسی، اقتصاد محلی، توسعه شبکه معابر و تورم به عنوان کلیدی ترین شاخصها شناسایی شده اند. ناهیدی آذر و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش بازآفرینی خلاق و پایدار شهری با تأکید بر فعالیت های اقتصادی سازگار، نشان دادند که بهترین و جامع ترین روش برای بازآفرینی و طراحی بهتر و بهینه بافت تاریخی، اقتصاد خلاق و راهکارهای آن است. قربی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان بازآفرینی بافت تاریخی شهر کرمان با تأکید بر مؤلفه های تأثیرگذار بر حس رضایت (نمونه موردی: محلات ارگ - گنجعلیخان، مظفری، قلعه محمود، شورا) به این نتیجه رسیدند که پیشرانهای کلیدی بازآفرینی بافت تاریخی شهر کرمان عبارت اند از: حفظ اصالت طرح و اثر، ایجاد مدیریت یکپارچه بافت تاریخی، استفاده مجدد از ابنیه و معاصر سازی کاربری ها. حیدری و همکاران (۱۴۰۱) با پژوهش آینده پژوهی و شناسایی پیشرانهای کلیدی بازآفرینی بافتهای ناکارآمد شهری (مطالعه موردی: بافت تاریخی کرمان) تأکید کردند که عوامل کلیدی و لایه های پنهان در حوزه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، عملکردی، فرهنگی و نهادی - مدیریتی، فرصتی جدید برای احیا و بازآفرینی بافت تاریخی شهری کرمان فراهم می کند. رشتبریان ارزیل و همکاران (۱۴۰۳)، در تحقیقی با عنوان: تحلیل

ساختاری پیشرانهای مؤثر بر بازآفرینی بافتهای فرسوده با رویکرد برنامه ریزی محله محور مورد کاوی: محله شمس آباد تبریز به این نتیجه رسیدند که: متغیرهای بخش اجتماعی با کسب بالاترین امتیاز، بیشترین تأثیر را در راستای بازآفرینی با رویکرد محله محوری در محدوده مورد مطالعه داشته اند. در سطح بین المللی، چو^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با تجزیه و تحلیل تئوری بازی تکاملی با هدف بهبود همکاری در بازآفرینی شهری پایدار مبتنی بر دیدگاه ذینفعان، به این موضوع اشاره دارند که بازآفرینی شهری یک موضوع طبیعی بحث برانگیز اجتماعی است و تأثیر بسزایی بر زندگی روزمره مردم دارد. کارا و ایرانمنش^۲ (۲۰۲۲) در مطالعه ای با عنوان مدلسازی و ارزیابی باز آفرینی شهری پایدار برای محله های شهری تاریخی از طریق فرآیند تحلیل سلسله مراتبی در قبرس به این نتایج دست یافتند که محلات تاریخی دارای پویایی پیچیده فرهنگی و سیاسی - اجتماعی بوده و اهمیت زمینه ای بالایی برای مناطق شهری دارد. بسیاری از این اهداف یاد شده برای دستیابی به پروژه های بازسازی پایدارتر (بازآفرینی شهری پایدار) حیاتی هستند. بنتو مانگانیل^۳ و همکاران (۲۰۲۰). در پژوهش خود که با هدف ارائه الگویی جهت حمایت از فرایند بازآفرینی شهری انجام گرفته است، بازآفرینی شهری را فرصتی برای توسعه پایدار و رشد هوشمندانه شهرها دانسته اند. در این پژوهش، فرایند بازآفرینی شهری به عنوان نمونه موردی در شهر ماترا مورد بررسی قرار گرفته و نویسندگان نتیجه می گیرند برای هرچه بهتر انجام شدن این روند مداخله و مشارکت سه بخش خصوصی، دولتی و ساکنین مناطق شرط اصلی می باشد. میسکوویچ^۴ (۲۰۲۳) در پژوهش خود به ارزیابی چالشهای مرتبط با مشارکت جامعه محلی در فرایند بازآفرینی شهری می پردازد. ایشان در این پژوهش اذعان می کند مشارکت اجتماعی به عنوان یک ابزار کلیدی در اجرای پروژه های بازآفرینی شهری شناخته می شود. پان و کوبیناه^۵ (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی تجربیات جامعه محلی در فرایند بازآفرینی مطالعه موردی شهر ژانگ چین) پرداخته اند. محققان در این پژوهش به دنبال اینکه ساکنان چگونه دلبستگی مکانی را در فرایند بازآفرینی ایجاد می کنند، می باشند. بر مبنای نتایج پژوهش، در صورت افزایش دلبستگی مکانی، ساکنان در فرایند بازآفرینی مشارکت می نمایند و بازآفرینی مناطق فرسوده یکی از راه حلها در مقابل تأثیرات مخرب جابجایی افراد به محله های مجاور می باشد.

روش تحقیق

محدوده مورد مطالعه

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن توصیفی - تحلیلی می باشد. داده های مورد نیاز پژوهش به صورت ترکیبی از دو روش کتابخانه ای و میدانی گردآوری شدند. در بخش کتابخانه ای، با مراجعه به منابع علمی شامل کتب، مقالات علمی - پژوهشی، پایان نامه ها و منابع اینترنتی، چارچوب نظری تحقیق و شاخص های مرتبط با موضوع استخراج گردید. در بخش میدانی نیز، برای سنجش و اعتبارسنجی شاخص های شناسایی شده، از ابزار پرسشنامه استفاده شد که در دو بخش عمومی (مشخصات پاسخ دهندگان) و تخصصی (سؤالات مبتنی بر شاخص های تحلیل) طراحی گردید. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دو گروه از خبرگان سازمانی و دانشگاهی و مردم ساکن نواحی بافت فرسوده شهری شوش بوده است که به صورت نمونه گیری هدفمند، ۲۵ نفر از خبرگان واجد شرایط (متخصص در رشته های شهرسازی، محیط زیست، باستان شناسی) و ۵۵ نفر از ساکنین این مناطق (که بیش از ۵ سال در این منطقه زندگی کرده اند) انتخاب شدند. پس از حصول اطمینان از روایی (با استفاده از نظریات اساتید دانشگاه) و پایایی (با استفاده از ضریب آماری آلفای کرونباخ ۰/۸۳) از روش دلفی برای پالایش و اجماع سازی شاخص ها استفاده شد.

نرم افزارهای مورد استفاده

¹ chu

² Kara and Iranmanesh

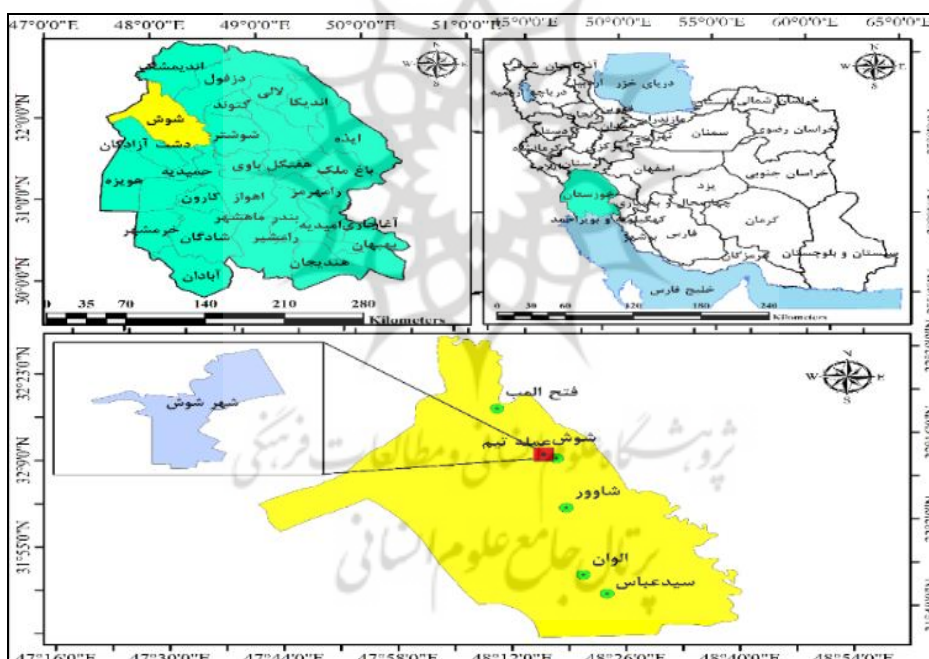
³ Benedetto Manganeli

⁴ Miśkowiec

⁵ Pan & Cobbinah

نرم افزار میک مک: این نرم افزار جهت انجام محاسبات پیچیده ماتریس متقاطع در آینده پژوهی طراحی شده است بدین ترتیب که ابتدا مؤلفه های مؤثر در حوزه مورد نظر توسط کارشناسان و خبرگان شناسایی می شوند سپس میزان تأثیرگذاری این مؤلفه ها بر یکدیگر توسط کارشناسان سنجیده می شود، میزان این تأثیرگذاری از ۰ تا ۳ در نظر گرفته می شود. در ادامه، این ماتریس وارد نرم افزار میک مک شده و عوامل کلیدی با توجه به داده های ورودی، شناسایی می شوند.

شهرستان شوش یکی از شهرستان های استان خوزستان ایران است. موقعیت جغرافیایی شوش به شکلی بوده که جایگاه برخورد دو تمدن بزرگ عیلام و میانرودان محسوب می شد. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۱۲ متر و جمعیت آن در سال ۱۳۹۵، ۷۴۶۴۲ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). فاصله این شهر تا شهر اهواز مرکز استان خوزستان ۱۱۰ کیلومتر است. شوش جزء اولین زادگاه های تمدن بشری است. وجود آثار و میراث فرهنگی به جامانده از دولت های باستانی عیلامیان، هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان و دوره اسلامی و بعد از اسلام، شوش را به صورت مجموعه ای از آثار معماری و هنری درآورده است با توجه به قدمت زیاد سکونت انسان در این شهر قسمتهای مختلفی از ساختمان ها و ابنیه این شهر فرسوده و قدیمی هستند. همچنین این شهر به دلیل برخورداری از موقعیت جغرافیایی از نظر طبیعی، دارای چشم اندازهای گوناگونی می باشد. (مرادی مفرد و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۳۰). در شکل (۲) نقشه موقعیت جغرافیایی شهر شوش آورده شده است.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی شهر شوش

تجزیه و تحلیل داده ها

بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی جامع و یکپارچه، نیازمند درک عمیق از ابعاد مختلف کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی است. در پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش با رویکرد آینده پژوهی می باشد، پس از مطالعه تحقیقات انجام شده در این حوزه از روش دلفی دو مرحله ای استفاده شده است. پس از انتخاب کارشناسان، پرسشنامه دور اول تنظیم و برای خبرگان ارسال شد، سپس با تجزیه و تحلیل پاسخهای رسیده در دور اول و بازنگری مؤلفه های بافتهای فرسوده شهر شوش پرسشنامه دور دوم آماده و ارسال گردید. در شاخص اصلی زیرشاخص هایی که به نظر کارشناسان اهمیت کمتری داشت حذف گردید. در شاخص اجتماعی (سطح

سواد و جنسیت) و در شاخص کالبدی (زیبایی بصری و انطباق بومی)، در شاخص اقتصادی (منبع درآمد و تعدادشاغلین) در شاخص زیست محیطی (فرهنگ زیست محیطی و کیفیت زیست محله ای) شاخص فرهنگی (ویژگی های نژادی و هویت محلی) در دور اول حذف و نهایتاً با تجزیه و تحلیل پرسشنامه های دور دوم و پایش متغیرها به ۵ شاخص و ۲۴ زیر شاخص اجتماعی (مشارکت اجتماعی، هویت و انسجام اجتماعی، کیفیت زندگی، عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی)، کالبدی (ساختار و مقاومت سازی، سازماندهی فضایی، زیرساخت های فنی، کیفیت محیطی، طراحی و معماری)، اقتصادی (سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی، اشتغال و درآمد، ارزش افزوده اقتصادی، هزینه و منابع مالی، توسعه اقتصاد محلی)، زیست محیطی (آلودگی محیط، فضای سبز و اکولوژیکی، مدیریت انرژی، مدیریت پسماند و بازیافت، پایداری محیطی)، فرهنگی (هویت و میراث فرهنگی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی، آداب و رسوم محلی، خاطرات جمعی و تعلق مکانی) به عنوان متغیرهای اصلی شناسایی و برای تحلیل باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش با رویکرد آینده پژوهی انتخاب شدند.

یافته های تحقیق

تحلیل ساختاری رابط کاربری اطلاعات مورد نیاز درباره تعداد متغیرهای موجود در سیستم را مورد بررسی قرار می دهد. اولین اقدام با شروع ماتریس MDI انجام می گیرد که فقط شامل روابط کنونی و مستقیم میان متغیرها را نشان می دهد و مرحله بعد ماتریس MPDI تاثیرات مستقیم بالقوه و وابستگی متغیرها را نشان می دهد و این ماتریس آینده نگرتر می باشد.

جدول ۱. تحلیل اولیه داده های ماتریس اثرات متقاطع برای هر دو متغیر

شاخص	ارزش
ابعاد ماتریس	۲۴
تعداد تکرار	۲
تعداد صفر	۵۳
تعداد یک	۴۳
تعداد دو	۲۳۴
تعداد سه	۱۹۳
جمع	۵۳
درجه پرشدگی	۵۲۳
ابعاد ماتریس	۹۰,۷۹۸۶۱

جدول ۲. درجه مطلوبیت و بهینه شدگی ماتریس

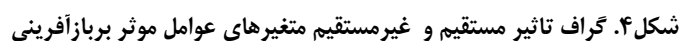
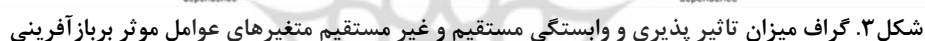
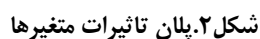
تکرار مرتبه	تاثیر گذاری	وابستگی
۱	%۹۶	%۹۲
۲	%۱۰۰	%۱۰۰

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۴

ارزیابی تاثیر گذاری و تاثیر پذیری مستقیم (MPDI) و غیر مستقیم متغیرها (MII)

مشخص کردن تاثیر گذاری و تاثیر پذیری متغیرها با توجه به نمودار زیر مشخص می شود:

طبق این نمودار (۴-۱) نشان می دهد تاثیر گذاری و تاثیر پذیری متغیرها در سیستم می باشد. محور عمودی نشان دهنده تاثیر گذاری سیستم رو نشان می دهد یعنی هر چقدر بالاتر باشد متغیرها تاثیر گذاری بیشتری دارند و محور افقی تاثیر پذیری سیستم رو نشان می دهد و هر چقدر به سمت راست بریم تاثیر گذاری بیشتر می باشد.

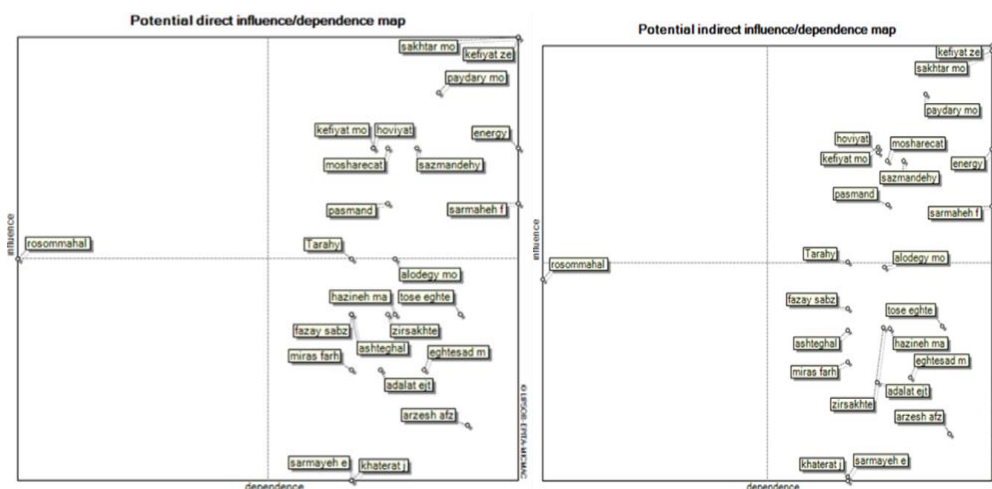

جدول ۳. نحوه توزیع متغیرها مستقیم و غیر مستقیم بر اساس طبقه بندی

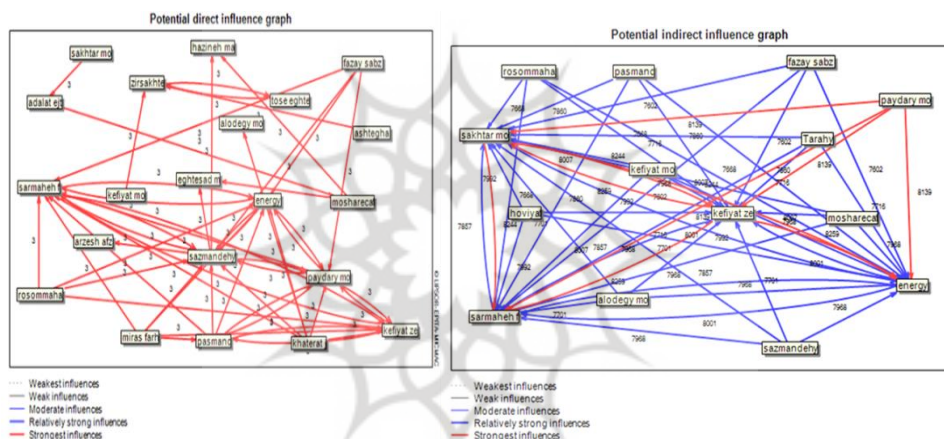
طبقه بندی	زیر طبقه بندی	متغیرهای عوامل موثر بر بازآفرینی
عوامل تاثیر پذیر	متغیرهای دوجبهی	طراحی، کیفیت محیط، ساختار و مقاومت سازی، مدیریت انرژی، هویت، توسعه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی، اشتغال، آلودگی محیطی، پایداری محیطی، سازماندهی فضایی، سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی میراث فرهنگی، پایداری محیط، توسعه اقتصاد محلی
	متغیرهای وابسته	مدیریت پسماند و بازیافت، کیفیت زندگی
عوامل تاثیر گذار	متغیرهای تاثیر گذار	زیرساخت‌های فنی، عدالت اجتماعی

متغیر مستقل	آداب و رسوم محلی
-------------	------------------

منبع: یافته های تحقیق: ۱۴۰۴

شکل ۵. نمودار تاثیر پذیری و تاثیر گذاری مستقیم و غیر مستقیم متغیرها و عوامل موثر باز آفرینی بافت فرسوده

شکل ۶. نمودار تاثیر پذیری و تاثیر گذاری مستقیم و غیر مستقیم متغیرها و عوامل موثر باز آفرینی بافت فرسوده

جدول ۴. عوامل تاثیر گذار و تاثیر پذیر بربافت فرسوده شهری شوش

طبقه بندی		متغیرها عوامل موثر بر باز آفرینی بافت فرسوده
عوامل تاثیر پذیری	متغیرهای دو وجهی	ساختار و مقاومت سازی، کیفیت محیطی، مشارکت، سازماندهی فضایی، پایداری محیطی، مدیریت انرژی، مدیریت پسماند و بازیافت، کیفیت زندگی.
	متغیرهای وابسته	عدالت اجتماعی، زیرساخت های فنی، سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی، اشتغال و درآمد، ارزش افزوده اقتصادی، توسعه اقتصاد محلی، آلودگی محیط، فضای سبز و اکولوژیکی، هویت و میراث فرهنگی
عوامل تاثیر گذاری		آداب و رسوم محلی
تنظیم کننده		طراحی و معماری، هزینه و منابع مالی

منبع: یافته های تحقیق: ۱۴۰۴

نتایج به دست آمده در جدول (۴) نشان داد که، باز آفرینی بافت های فرسوده یک فرآیند چندبعدی است که تحت تأثیر متغیرها و عوامل مختلفی قرار دارد. این متغیرها را می توان به دو دسته کلی تقسیم کرد: عوامل تأثیرپذیری و عوامل تأثیرگذاری. عوامل تأثیرپذیری شامل متغیرهایی هستند که خود تحت تأثیر تغییرات و تصمیم گیری ها قرار می گیرند. از جمله این متغیرها می توان به ساختار و مقاومت سازی، کیفیت محیطی، مشارکت، سازماندهی فضایی، پایداری محیطی، مدیریت انرژی، مدیریت پسماند و بازیافت، و کیفیت زندگی اشاره کرد. برای مثال، مقاومت سازی ساختمان ها باعث افزایش

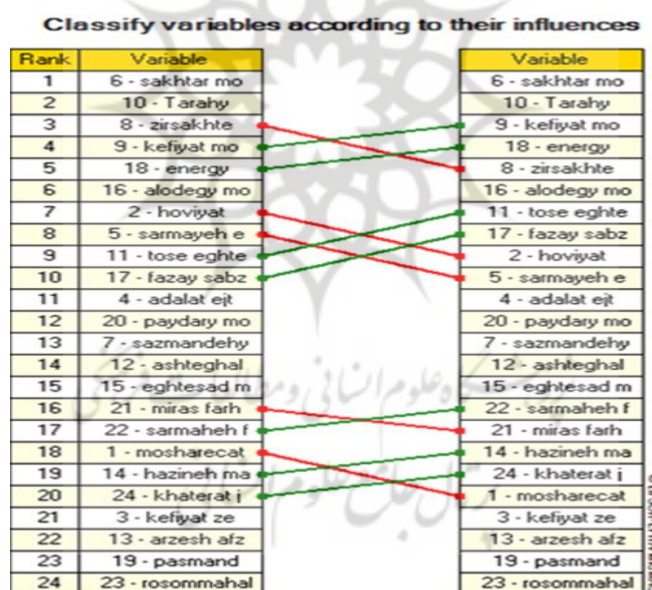
ایمنی و دوام آنها در برابر بلایای طبیعی می‌شود، در حالی که مدیریت بهینه انرژی و پسماند به کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی کمک می‌کند. کیفیت زندگی نیز به میزان دسترسی مردم به خدمات، امکانات رفاهی و سلامت محیطی بستگی دارد.

در کنار این متغیرها، عوامل وابسته نیز وجود دارند که نتایج و پیامدهای بازآفرینی را نشان می‌دهند. عدالت اجتماعی، زیرساخت‌های فنی، سرمایه‌گذاری و توسعه اقتصادی، اشتغال و درآمد، ارزش افزوده اقتصادی، توسعه اقتصاد محلی، کاهش آلودگی محیطی، گسترش فضای سبز و اکولوژیکی، و حفظ هویت و میراث فرهنگی از جمله این متغیرهای وابسته هستند.

علاوه بر این، عوامل تأثیرگذاری نیز وجود دارند که به صورت مستقیم بر فرآیند بازآفرینی اثر می‌گذارند. یکی از این عوامل، آداب و رسوم محلی است که می‌تواند نگرش‌ها و رفتارهای مردم را نسبت به تغییرات شکل دهد. پذیرش یا مقاومت در برابر تغییرات عمدتاً به میزان سازگاری این تغییرات با فرهنگ و سبک زندگی مردم بستگی دارد.

نهایتاً، متغیرهای تنظیم‌کننده نیز نقش واسطه‌ای در این فرآیند ایفا می‌کنند و بر نحوه تعامل عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر تأثیر می‌گذارند. طراحی و معماری، هزینه و منابع مالی از جمله این متغیرها هستند. طراحی معماری متناسب با نیازهای محلی و زیبایی‌شناسی منطقه می‌تواند فرآیند بازآفرینی را تسهیل کند، در حالی که تأمین منابع مالی کافی و مدیریت مناسب هزینه‌ها نقش کلیدی در اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های بازآفرینی ایفا می‌کند.

در ادامه تأثیر گذاری متغیرها در نمودار زیر تأثیرات متغیرها تأثیر گذاری و تأثیر پذیری مستقیم و غیر مستقیم به صورت رتبه بندی نشان داده شده است:

شکل ۷. مقایسه تأثیرات متغیرها بر اساس تأثیر گذار مستقیم و غیر مستقیم عوامل موثر باز آفرینی بافت های فرسوده

این نمودار یکی از ابزارهای مهم در تحلیل سیستم‌های پیچیده است که معمولاً در روش‌های تصمیم‌گیری و مدیریت برای شناسایی عوامل کلیدی استفاده می‌شود. در ادامه، توضیح کامل این ماتریس تأثیر ارائه می‌شود:

تحلیل متغیرها

متغیرهای کلیدی (عوامل تأثیرگذار): متغیرهایی که در رتبه‌بندی تأثیرگذاری در بالاترین رده‌ها قرار دارند (سمت چپ بالا) ساختار و مقاومت سازی، طراحی و معماری و زیرساخت‌های فنی، این متغیرها نقش تعیین‌کننده‌ای در سیستم دارند زیرا

تغییر در آنها می تواند بر سایر متغیرها تأثیر قابل توجهی بگذارد. و در سیستم های مدیریتی، این متغیرها معمولاً در اولویت برنامه ریزی و بهبود قرار می گیرند.

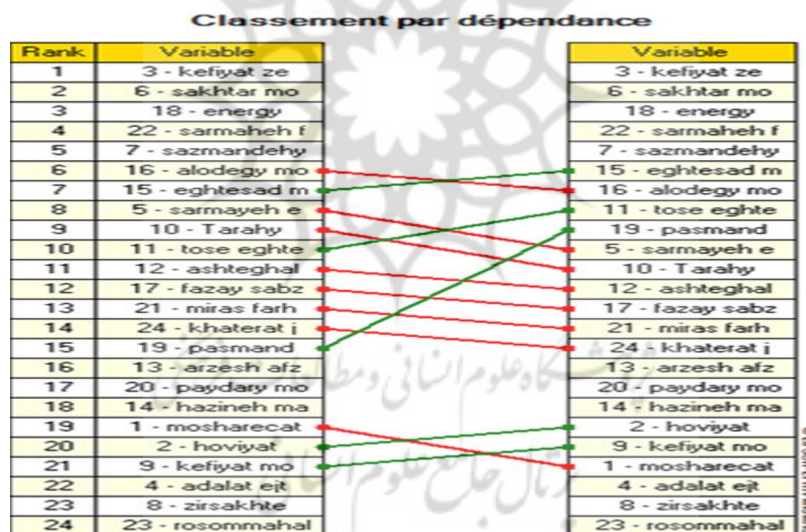
متغیرهای وابسته (عوامل تأثیرپذیر): متغیرهایی که در رتبه بندی تأثیرپذیری در بالاترین رده ها قرار دارند (سمت راست بالا)، مانند ساختار و مقاومت سازی و سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی این متغیرها عمدتاً نتیجه یا خروجی تغییرات سایر متغیرها هستند.

متغیرهای واسطه: متغیرهایی که هم تأثیرگذاری و هم تأثیرپذیری متوسطی دارند، مانند کیفیت محیطی، مدیریت انرژی این متغیرها ممکن است در برخی موارد به عنوان متغیرهای کلیدی عمل کنند، زیرا پل ارتباطی بین متغیرهای تأثیرگذار و تأثیرپذیر هستند.

متغیرهای کم اهمیت: متغیرهایی که در هر دو ستون رتبه پایین دارند، مانند رسوم محلی این متغیرها تأثیر زیادی بر سیستم ندارند و معمولاً در برنامه ریزی ها اولویت پایین تری دارند.

*خطوط سبز بیانگر هماهنگی بین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند. به این معنی که نقش متغیر در هر دو بُعد سازگار است. مانند متغیر ساختار و مقاومت سازی هم در تأثیرگذاری و هم تأثیرپذیری رتبه بالایی دارد.

*خطوط قرمز نشان دهنده اختلاف بین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند. به این معنا که این متغیرها در یکی از بُعدها قوی تر از بُعد دیگر عمل می کنند. متغیر سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی که تأثیرپذیری بالایی دارد اما تأثیرگذاری کمی دارد.

شکل ۸. مقایسه وابستگی متغیرها بر اساس تأثیر پذیر مستقیم و غیر مستقیم عوامل موثر باز آفرینی بافت های فرسوده

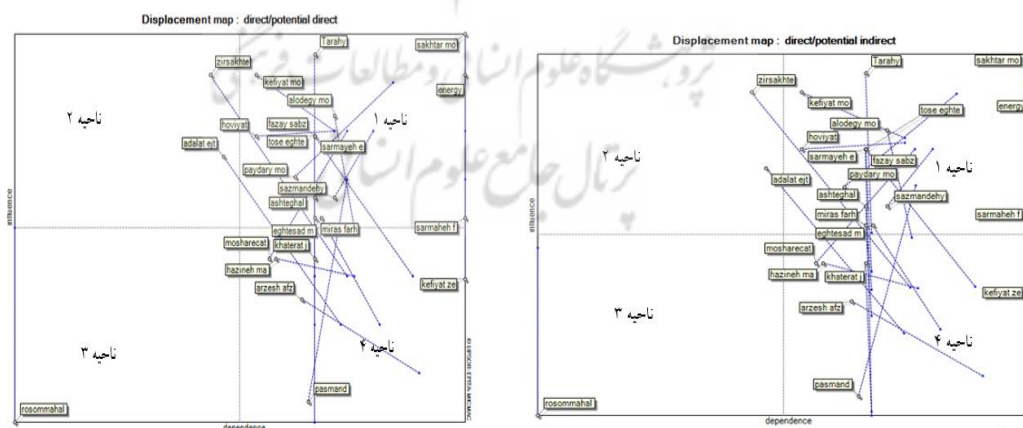
تحلیل متغیرها

متغیرهای تأثیرگذار: متغیرهایی که در سمت چپ بالا قرار دارند و تأثیر زیادی بر سایر متغیرها دارند. مانند کیفیت زندگی متغیری بسیار مهم است که بر سایر متغیرها تأثیر قابل توجهی دارد. ساختار و مقاومت سازی از عوامل کلیدی در ایجاد تغییر در سیستم است.

متغیرهای تأثیرپذیر: متغیرهایی که در سمت راست بالا قرار دارند و بیشتر تحت تأثیر سایر متغیرها هستند. سرمایه اجتماعی و فرهنگی به شدت به سایر متغیرها وابسته است و تغییرات در آن وابسته به تغییر متغیرهای دیگر است و مدیریت انرژی هم به عنوان یک متغیر تأثیرگذار و هم تأثیرپذیر شناخته می شود، به همین دلیل ممکن است در تحلیل نقش دوگانه ای داشته باشد.

فرسوده شهر شوش

شکل ۹. متغیرهای کلیدی استراتژیک

شکل ۱. نمودار استراتژیک متغیرهای عوامل موثر بازآفرینی بافت های فرسوده

طبق نتایج به دست آمده از ۲۴ مولفه (زیر شاخص) در ۵ شاخص، مولفه های هویت و انسجام اجتماعی، عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، ساختار و مقاوم سازی، سازماندهی فضایی، زیرساخت های فنی، کیفیت محیطی، طراحی و معماری، سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی، اشتغال و درآمد، آلودگی محیط، فضای سبز و اکولوژیکی، مدیریت انرژی، پایداری محیطی، هویت و میراث فرهنگی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی به عنوان متغیرهای استراتژیک در باز آفرینی بافت های فرسوده در شهر شوش به دست آمده اند که باید به اینها بیشتر توجه شود.

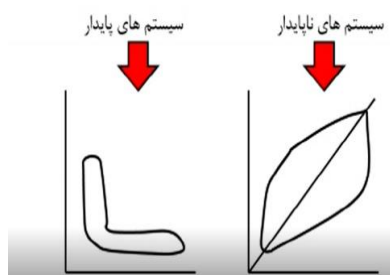
توضیح ناحیه‌ها طبق متغیرهای استراتژیک در باز آفرینی بافت های فرسوده شهری شوش ناحیه ۳ = پیشران مستقل/با نفوذ بالا و وابستگی پایین ناحیه ۲ = متغیرهای اثرگذار مهم؛ ناحیه ۱ = متغیرهای دوجبهی/پیوندی؛ ناحیه ۴ = متغیرهای وابسته می باشد. جدول ۵. متغیرهای استراتژیک در باز آفرینی بافت های فرسوده شهری شوش

شاخص	زیر شاخص ها	ناحیه
اجتماعی	هویت و انسجام اجتماعی	۲
اجتماعی	عدالت اجتماعی	۲
اجتماعی	سرمایه اجتماعی	۱
کالبدی	ساختار و مقاومت سازی	۱
کالبدی	سازماندهی فضایی	۱
کالبدی	زیرساخت‌های فنی	۲
کالبدی	کیفیت محیطی	۱
کالبدی	طراحی و معماری	۱
اقتصادی	سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی	۱
اقتصادی	اشتغال و درآمد	۱
زیست محیطی	آلودگی محیط	۱
زیست محیطی	فضای سبز و اکولوژیکی	۱
زیست محیطی	مدیریت انرژی	۱
زیست محیطی	پایداری محیطی	۱
فرهنگی	هویت و میراث فرهنگی	۱
فرهنگی	سرمایه اجتماعی و فرهنگی	۱
فرهنگی	آداب و رسوم محلی	۳
اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۴
اجتماعی	کیفیت زندگی	۴
اقتصادی	ارزش افزوده اقتصادی	۴
اقتصادی	هزینه و منابع مالی	۱
اقتصادی	توسعه اقتصاد محلی	۴
زیست محیطی	مدیریت پسماند و بازیافت	۴
فرهنگی	خاطرات جمعی و تعلق مکانی	۴

منبع: یافته های پژوهش: ۱۴۰۴

پایداری و ناپایداری سیستم

نحوه پراکنش متغیرها در این نمودار نشان دهنده پایداری و ناپایداری سیستم می باشد. اگر متغیرها به صورت L مانند باشند سیستم پایدار می باشد و نشان دهنده ثبات متغیرهای تاثیر گذار و تداوم تاثیر بر سایر متغیرها می باشد. ولی اگر متغیر از سمت محور افقی مختصات به سمت انتهای نمودار یا در حوالی آن پخش شده باشند سیستم ناپایدار می باشد و کمبود متغیرهای تاثیر گذار سیستم را تهدید می کند.

شکل ۱۱. پایدار یا ناپایداری سیستم، منبع: یافته های پژوهش: ۱۴۰۴

شکل ۱۲. نمودار پایدار یا ناپایداری سیستم عوامل موثر بر باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش

در متغیر عوامل موثر بر باز آفرینی بافت های فرسوده شهر شوش طبق نموداری که نشان داد شده است L مانند می باشد و سیستم پایدار می باشد و نشان دهنده ثبات متغیرهای تاثیر گذار و تداوم تاثیر بر سایر متغیر ها می باشد.

نتیجه گیری و پیشنهاد

بررسی نتایج تحقیق نشان می دهد که عوامل کلیدی استراتژیک در ناحیه یک، بیشترین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را در فرآیند بازآفرینی بافت های فرسوده شهر شوش دارند. این عوامل از ابعاد اجتماعی، کالبدی، اقتصادی، زیست محیطی، و فرهنگی شناسایی شده اند و نقش آن ها در موفقیت یا شکست برنامه های بازآفرینی حیاتی است. طبق نتایج به دست آمده از ۲۴ مولفه (زیر شاخص) در ۵ شاخص، مولفه های هویت و انسجام اجتماعی، عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، ساختار و مقاوم سازی، سازماندهی فضایی، زیرساخت های فنی، کیفیت محیطی، طراحی و معماری، سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی، اشتغال و درآمد، آلودگی محیط، فضای سبز و اکولوژیکی، مدیریت انرژی، پایداری محیطی، هویت و میراث فرهنگی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی به عنوان متغیرهای استراتژیک در باز آفرینی بافت های فرسوده در شهر شوش به دست آمده اند که باید به اینها بیشتر توجه شود.

نتایج تحلیل شاخص ها و نحوه پراکنش متغیرها حاکی از پایداری سیستم بافت فرسوده شهر شوش می باشد و نشان دهنده ثبات متغیرهای تاثیر گذار و تداوم تاثیر بر سایر متغیر ها می باشد. با توجه به پیشینه تحقیق می توان گفت در بررسی پیشینه داخلی و خارجی نشان می دهد که بازآفرینی بافت های فرسوده شهری، موضوعی چندبعدی است که نیازمند توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست محیطی، و فرهنگی است. نتایج تحقیق حاضر که عوامل کلیدی استراتژیک در ناحیه یک را شناسایی کرده است، در بسیاری از موارد با یافته های پیشین همخوانی دارد و تأییدی بر اهمیت نقش این عوامل در فرآیند بازآفرینی بافت های فرسوده است. یافته های تحقیق حاضر نشان می دهد که شاخص هایی نظیر «هویت و انسجام اجتماعی»، «عدالت اجتماعی»، و «سرمایه اجتماعی» به عنوان عوامل کلیدی در ناحیه یک، نقش مهمی در موفقیت بازآفرینی ایفا می کنند. این موضوع با تحقیقات رجبی و همکاران (۱۴۰۰) و چو و همکاران (۲۰۲۲) که به تأثیر مثبت مشارکت مردمی و نقش جامعه محلی در توسعه شهری اشاره دارند، همسو است. مشارکت فعال شهروندان و ایجاد حس تعلق در میان ساکنان می تواند نه تنها اعتماد عمومی را تقویت کند بلکه به افزایش بهره وری برنامه های بازآفرینی نیز منجر شود. نتایج تحقیق بر اهمیت شاخص هایی نظیر «ساختار و مقاوم سازی»، «زیرساخت های فنی» و «طراحی و معماری» تأکید دارد. این یافته ها با پژوهش بنتو مانگانیل و همکاران (۲۰۲۰) که به نقش فناوری های شهر هوشمند و طراحی های نوآورانه در بهبود کیفیت زندگی و کاهش مشکلات زیرساختی پرداخته اند، تطابق دارد. استفاده از فناوری های نوین و طراحی های هوشمند می تواند به ارتقای ایمنی و جذابیت بافت های فرسوده کمک کند. شاخص های «سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی» و «اشتغال و درآمد» به عنوان عوامل کلیدی اقتصادی، اهمیت برنامه ریزی اقتصادی را در بازآفرینی نشان می دهند. این نتایج با پژوهش های رجبی و همکاران (۱۴۰۰) و ناهیدی آذر (۱۴۰۲) که تأکید بر بهبود معیشت، جذب سرمایه گذاری، و ایجاد فرصت های شغلی در مناطق بازآفرینی شده

داشته‌اند، هم‌راستا است. توسعه اقتصادی یکی از ملزومات اصلی برای پایداری برنامه‌های بازآفرینی محسوب می‌شود. شاخص‌هایی نظیر «فضای سبز و اکولوژیکی»، «مدیریت انرژی» و «پایداری محیطی» اهمیت راهبردهای زیست‌محیطی را در بازآفرینی تأیید می‌کنند. این یافته‌ها با پژوهش‌های میسکوویچ (۲۰۲۳) هم‌خوانی دارد که به تأثیر مثبت ترکیب راهبردهای محیط‌زیستی و اجتماعی در بازآفرینی پایدار اشاره دارند. نتایج تحقیق حاضر بر شاخص‌های «هویت و میراث فرهنگی» و «سرمایه اجتماعی و فرهنگی» تأکید دارد. این موضوع با یافته‌های پان و کوبیناه (۲۰۲۳)، کارا و ایرانمنش (۲۰۲۲) که به اهمیت حفظ میراث فرهنگی و هویت محلی در بازآفرینی پرداخته‌اند، تطابق دارد. توجه به هویت فرهنگی می‌تواند موجب تقویت حس تعلق ساکنان و جذب گردشگر شود.

تحقیق حاضر با شناسایی عوامل کلیدی در بافت فرسوده شهر شوش، یافته‌های پژوهش‌های پیشین را تأیید و گسترش داده است. نتایج نشان می‌دهد که رویکردی جامع، با در نظر گرفتن ابعاد مختلف و تأکید بر آینده‌پژوهی، مشارکت مردمی، و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، می‌تواند به موفقیت بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر شوش کمک کند.

❖ طراحی و اجرای برنامه‌های مشارکتی که شهروندان را در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی درگیر کند.

❖ استفاده از فناوری‌های هوشمند و نوآورانه برای بهبود زیرساخت‌ها و کاهش آلودگی زیست‌محیطی.

❖ تقویت سرمایه‌گذاری در حوزه‌های اقتصادی و ایجاد مشوق‌هایی برای حضور بخش خصوصی

❖ توسعه فضاهای سبز و ارتقای استانداردهای زیست‌محیطی در محلات بازآفرینی‌شده.

❖ حفظ و احیای میراث فرهنگی و ترویج برنامه‌هایی که هویت محلی را تقویت کنند.

منابع

- ۱- آقایی زاده، احسان، حسام، مهدی، و محمدزاده، ربابه. (۱۳۹۸). ارزیابی سرمایه اجتماعی در فرآیند نوسازی شهری در بافت مسأله‌دار شهری (مطالعه موردی: رشت). مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۶(۱۹)، ۱۴۵-۱۶۷. <https://doi.org/10.22080/shahr.2019.15457.1685>
- ۲- الهیاری، صادق، شریفی، عبدالنبی، سلیمانی مقدم، پرویز (۱۴۰۳). شناسایی، تحلیل و رتبه بندی معیارهای تأثیر گذار بر گردشگری شهری شهراوه‌از با رویکرد آینده پژوهی. فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده. ۴(۲۰) ۴۵-۶۰
- ۳- ایزدی آرزو، شهریار ناسخیان محمود محمدی (۱۳۹۷). تبیین چارچوب مفهومی بازآفرینی پایدار بافت های تاریخی (بررسی اسناد، بیانیه ها و منشورهای بازآفرینی)، مطالعات باستان شناسی پارسه ۶(۲) ۱۷۷-۱۶۱
- ۴- پوراحمد، احمد، کشاورز، مهناز، علی اکبری، اسماعیل، هادوی، فرامرز (۱۳۹۶). بازآفرینی پایدار بافت های نا کارآمد شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۰ شهر تهران). فصلنامه آمایش محیط ۳۷(۷) ۱۶۷-۱۹۴ <https://sanad.iaui.ir/Journal/ebtp/Article/986494>
- ۵- پورقربان، عادل، ارغان، عباس، کرکه آبادی، زینب (۱۴۰۱). آینده پژوهی مدیریت بافتهای بارزش تاریخی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۸ شهرداری کلانشهر تبریز). فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده. ۴(۱۲) ۴۳-۶۴ <http://jvfc.ir/article-1-208-fa.html>
- ۶- محمدی، محمدرضا، بابایی اقدم، فریدون، نعیمی، کیومرث (۱۳۹۹). بازآفرینی پایدار سکونتگاههای فرودست شهری با رهیافت نوین آینده نگاری (مطالعه موردی: سکونتگاههای فرودست شهری سندنجان). فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی ۲۴(۷۴) ۶۷-۹۳ <https://doi.org/10.22034/gp.2020.10822>
- ۷- حیدری، اصغر؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ زنگنه شهرکی، سعید؛ پوراحمد، احمد؛ حسینی، علی (۱۴۰۱). آینده‌پژوهی و شناسایی پیشران‌های کلیدی بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری (مطالعه موردی: بافت تاریخی کرمان)، جغرافیای اجتماعی شهری ۹(۲) ۱۷۰-۱۴۹ <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2079>
- ۸- عزت پناه، بختیار (۱۴۰۰). شناسایی پیشران های کلیدی موثر بر بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد آینده پژوهی. فصلنامه فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی ۶(۲) ۲۳۷-۲۱۰ <https://doi.org/10.52547/ciauj.6.2.211>
- ۹- رسولی، محمد، حاجی زاده اناری، حسن، سعید پور، شراره، هوشنگ، محمد مهدی، قبادی، شادی (۱۴۰۲) ارائه راهبردهای

- باز آفرینی رویدادمدار در بافت های فرسوده شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر سمنان)، فصلنامه توسعه پایدار شهری ۱۰ (۱۱) ۷۰-۵۱ <https://doi.org/10.22034/usd.2023.706525>
- ۱۰- رشتیریان، ارزبل، مجید، احمدزاده، حسن، ولیزاده، رضا (۱۴۰۳). تحلیل ساختاری پیشرانهای مؤثر بر بازآفرینی بافتهای فرسوده با رویکرد برنامه ریزی محله محور. مورد کاوی: محله شمس آباد تبریز. فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده. ۵ (۱۸) ۱۳۷-۱۱۹
- ۱۱- رضایی، میثم، زنگی آبادی، علی، و هل فروش، محمدرضا (۱۳۹۹). ارزیابی و تحلیل مدیریت شهری بافت تاریخی کلانشهرهای ایران؛ با تأکید بر مدیریت یکپارچه شهری (مطالعه موردی: کلانشهر شیراز)، جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، ۱۰ (۳۸) ۳۱۱-۲۹۷ [DOI:20.1001.1.22286462.1399.10.38.51.6](https://doi.org/10.22286462.1399.10.38.51.6)
- پروانه؛ عظیمی، آزاده و فرجی ملائی، امین (۱۳۹۳). برنامه ریزی و مدیریت نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره).
- ۱۳- شفاعتی، آرزو، ولی زاده، رضا، رحیمی، اکبر، پناهی، علی (۱۴۰۱). تحلیلی بر نقش توسعه هوشمند شهری در توسعه میان افزای مناطق فرسوده تبریز. (نمونه پژوهش: منطقه ۸ تبریز). فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی ۳۳ (۱) ۱۳۲-۱۱۳.
- <https://doi.org/10.22108/gep.2021.125940.1374>
- ۱۴- شمعی، علی، رضاپور میرصالح، حسن و موحد، علی (۱۳۹۸). تحلیل نقش بازآفرینی بافت قدیم شهر اردکان در توسعه گردشگری شهری، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۹ (۳۴) ۷۱-۵۹
- ۱۵- قادری، رضا، رسولی، محمد، مامشریفی، احمد، و شیخی نسب، مژگان. (۱۴۰۱). تحلیل اهمیت و عملکرد عوامل کلیدی در نوسازی بافت فرسوده شهری: مطالعه موردی شهر ارومیه. تحقیقات جغرافیایی برنامه ریزی شهری (GUPR)، ۱۰ (۲)، ۲۴۸-۲۲۹ <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2022.334386.1619>
- ۱۶- قانع، مهسا، آروین، محمود، و ملکی، سعید. (۱۳۹۹). سنجش ظرفیت بهره برداری از محرک های توسعه شهری در نوسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله شاهجوج سمنان). جغرافیا و آمایش شهری و منطقه ای، ۱۰ (۳۴) ۱-۲۲ <https://doi.org/10.22111/gaij.2020.5273>
- ۱۷- قربی، میترا، نقوی، مریم، محمدی، حمید (۱۴۰۰). بازآفرینی بافت تاریخی شهر کرمان با تأکید بر مؤلفه های تأثیرگذار بر حس رضایت (نمونه موردی: محلات ارگ - گنجعلیخان، مظفری، قلعه محمود، شورا). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱ (۶۲) ۱۵۶-۱۳۱
- ۱۸- مرادی مفرد، سمیرا، امانپور، سعید، ملکی، سعید، احدزاد، محسن (۱۴۰۱). تحلیل ظرفیت های توسعه خلاق بافت های شهری با رویکرد گردشگری بومی و پایدار (مورد مطالعه: شهر شوش). فصلنامه مطالعات برنامه ریزی سکونتگاههای انسانی ۳ (۱۷) ۷۳۹-۷۲۳
- ۱۹- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن. استان خوزستان
- ۲۰- مشکینی، ابوالفضل؛ موحد، علی و احمدی فرد، نرگس (۱۳۹۵). بررسی سیاست بازآفرینی در بافت های فرسوده شهری با استفاده از ماتریس SWOT و QSPM (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ کلانشهر تهران)، فصلنامه پژوهشهای جغرافیایی برنامه ریزی شهری ۴ (۴) ۵۴۹-۵۶۸
- [doi:10.22059/jurbangeo.2016.62194](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2016.62194)
- ۲۱- موحد، علی، شمعی، علی، ساسان پور، فرزانه و ارجمندی، فرزانه (۱۳۹۹). تحلیلی بر ظرفیت های گردشگری پایدار شهری، مطالعه موردی: شهر یزد، نشریه جغرافیا، ۱۸ (۶۷) ۵۶-۴۰
- ۲۲- ناهیدی آذر، آیناز، میرغلامی، مرتضی، نژاد ابراهیمی، احد (۱۴۰۱). بازآفرینی پایدار و خلاق شهری با تأکید بر فعالیت های اقتصادی سازگار، نشریه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای ۴ (۳) ۲۰-۱
- https://www.srds.ir/article_187600.html
- ۲۳- نقیبی، هادی و شری زاده، عادل (۱۴۰۲). کاربست آینده پژوهی در توسعه گردشگری شهری به روش تحلیل ساختاری و سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر خوی). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۳ (۷۰) ۲۱۷-۱۹۵
- ۲۴- واحدی یگانه، فرید و علوی، سیدعلی (۱۴۰۳). شناسایی و تحلیل پیشرانها و راهبردهای کیفیت مکان با هدف تحقق بازآفرینی شهری پایدار (مورد پژوهی ناحیه منفصل شهری نایسر؛ سمنان). فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده. ۲ (۱۸) ۱۵۶-۱۳۹

- 25-Benedetto, M, Sabina, T, Piergiuseppe, P. (2020). A model to support the decision-making in urban regeneration. *Land Use Policy*, Volume 99.
- 26-Carter, J. G., Cavan, G., Connelly, A., Guy, S., Handley, J., & Kazmierczak, A. (2015). Climate change and the city: Building capacity for urban adaptation. *Progress in Planning*, 95, 1–66. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2013.08.001>
- 27-Chu, Xiaoling, Zijian Shi, Linchuan Yang, and Sijia Guo. 2020. 'Evolutionary Game Analysis on Improving Collaboration in Sustainable Urban Regeneration: A Multiple-Stakeholder Perspective'. *Journal of Urban Planning and Development* 146 (4): 04020046.
- 28-Daffara, P. (2011). Rethinking Tomorrow's Cities: Emerging Issues on Cities and Foresight. *Foresight*, 13(2), 44–57. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2011.05.009>
- 29-Dixon, T. J., & Tewdwr-Jones, M. (2021). Urban futures: planning for city foresight and city visions. In *Urban Futures* (pp. 1-16). Policy Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1nh3m7n>
- 30-Hussein, M. (2015). Urban Regeneration and the Transformation of the Urban Waterfront, A Case Study of Liverpool Waterfront Regeneration. Department of Architecture and Built Environment Faculty of Engineering. Thesis submitted to the University of Nottingham for the degree of Doctor of Philosophy
- 31- Kara, C; Iranmanesh, A (2022), Modelling and Assessing Sustainable Urban Regeneration for Historic Urban Quarters via Analytical Hierarchy Process, *Land* 2023, 12, 72.
- 32-Kim, Gunwoo, Galen Newman, and Bin Jiang. 2020. 'Urban Regeneration: Community Engagement Process for Vacant Land in Declining Cities'. *Cities* 102: 102730.
- 33-Miśkowiec, M. (2023). Urban courtyards as local points of sustainable urban regeneration challenges to community participation in urban courtyard-related projects in Polish Cities. *City*,
- 34-Pan, Y, Cobbinah B, (2023). Embedding place attachment: Residents' lived experiences of urban regeneration in Zhuanghe, China. *Habitat International*, Volume 135, 102796. *Culture and Society*, Volume 34.
- 35-Ratcliffe, J. (2011). Urban Futures: A Critical Review of Techniques and Approaches. *Foresight*, 13(4), 21–33. <https://doi.org/10.1177/14730952231162640>
- 36-Roberts, P., Sykes, H., & Granger, R. (2017). *Urban Regeneration*. Second Edition. SAGE Publications.
- 37-Ruming, K. (2018). *Urban Regeneration in Australia: Policies, Processes and Projects of Contemporary Urban Change*, edition 1, Publisher Routledge.
- 38-Sun, B. (2015), Public Participation in the Urban Regeneration Process: a comparative study between China and the UK, Thesis submitted in accordance with the requirements of the University of Liverpool.